
UNITÁRIUS ÉLET

---

56. ÉVFOLYAM 2. SZÁM
2002. MÁRCIUS-ÁPRILIS

Kéthavonta megjelenő folyóirat

A TARTALOMBÓL

Mikor jön el a Messiás?

Én Istenem, legyek vidám!

Egyházi hírek

László Gyula szobrának avatásán

Főjegyzői beszámoló

Teológiai tükör

Úrvacsora

Akik előttünk jártak...

Varga Béla

Murányi Farkas Sándor

John Paget János

Kereszténység és kultúra

„Új” retorika... (II. rész)

Egyházközségeink életéből

Áprily Lajos

TAVASZI VIZEK

Zsong a szigetcsúcs barna berke,
a harkály részegen nevet.
Az ifjú nap: Dávid, leverte
a lomha Góliát-telet.

Állok a vadvizes tavaszban,
bódít a szagja, mint a bor,
kedvemben egy füttyös kamasz van,
aki voltam valamikor.

Vizek futnak, jegek ropognak,
dúdorászm, kurjongatok –
Lelkemben patakok zuhognak,
patakok, patakok, patakok.

Búcsú Bencze Mártonné sz. Tercsi Franciskától

Futótúzként terjedt a hír a rokoni körben, unitárius közösségünkben, hogy március 24-én, virágvasárnapján, a kora esti órákban, életének 54. évében meghalt Bencze Mártonné sz. Tercsi Franciska, a feleség, az édesanya, a jó barát, aki visszaadta nemes lelkét Teremtőjének.

Tudtuk, hogy beteg, mégis reméltük, hogy adatik jó néhány év számára. Halála óta rádöbentünk: élete a szép keresztényi ünnepen befejeződött.

Franciska 1948. április 6-án született Budapesten és itt alapított családot. A jó Isten házasságát egy lánygyermekkel ajándékozta meg.

Érdeklődési köre szerteágazó volt. Sok minden érdekelt és ezért több dologgal is foglalkozott. Szociális érdeklődése és tevékenysége ismert volt nemcsak a lelkészek előtt, hanem – ami ennél is fontosabb – azon idős, beteg, mozgássérült, egyedül élő emberek előtt, akiket rendszeresen látogatott, akik megsegítésére anyagi alap megteremtésén fáradozott.

Érdeklődési köréhez tartozott, hogy szeretett teológiai cikkeket, írásokat olvasni, tanulmányozni. Valószínű ez készítette arra, hogy elvállalja egyházi folyóiratunk, az Unitárius Élet szerkesztését, amelynek munkáját éveken keresztül, szinte egy személyben irányította. Főszerkesztősége idején a lap formai és tartalmi szempontból egyaránt változott, a kor igényeinek és követelményeinek megfelelőbb lett.

Jó volt vele együtt dolgozni. Amikor távozott a szerkesztőség éléről, úgy éreztük hiányzott körünkől kedvességet sugárzó jelenléte. De hogy mennyire így van ez, azt március 24-től tapasztaltuk meg igazán. Távozása kitölthetetlen űrt hagyott bennünk, akik az általa megkezdett munkát folytatjuk.

Szeretettel fordítjuk tekintetünket egyre távolodó lényé irányába, és arra kérjük Öt, a mindörökre továtúnót, hogy míg újra találkozunk ültessen értünk, mindannyiunkért egy szál virágot Isten virágoskertjében, annak virágvasárnapján csokrába.

Emlékedet megőrizzük! Isten Veled!

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

Az Unitárius Alapítvány Kuratóriuma a 2002. évben az alábbi pályázatokat hirdeti:

I. Pályázat célja:

számítógép és programok beszerzése

Pályázat összege: 750 000 Ft,
azaz hetesszázötvenezer forint.

Egy pályázó maximum 150 000 Ft-ra pályázhat.

II. Pályázat célja:

egyházi épületeken történő karbantartás,
vagy karitatív tevékenység

Pályázat összege: 650 000 Ft,
azaz: hatszázötvenezer forint.

Pályázhatnak a Magyarországi Unitárius Egyház egyházközségei, szervezetei.

Pályázatok beadásának határideje: **2002. május 31.**

A pályázatokon elnyert összeget **csak és kizárólag a beadott pályázatokban leírt célokra** lehet felhasználni.

A pályázatokon kérjük feltüntetni a pályázat számát és az egyházközségek, szervezetek bankszámlaszámát.

A pályázatokat az alábbi címre kérjük eljuttatni:

**Unitárius Alapítvány
1054 Budapest
Alkotmány u. 12.**

Dr. Beke Ildikó sk.
elnök

Gergely Felicián sk.
titkár

Kéziratokat nem őrziünk meg és nem küldünk vissza.

Az aláírt cikkekért a szerzők viselik a felelősséget.

A szerkesztőség fenntartja az írások szellemét és tartalmát nem érintő rövidítések jogát.

Laptulajdonos:
Magyarországi Unitárius Egyház

Felelős szerkesztő:
Balácsi László

Főszerkesztő:
Kászoni József

Főszerkesztő-helyettes:
Muszka Ibolya

Szerkesztőségi titkár:
Sándor Attila

SZERKESZTŐSÉG CÍME:
V., Nagy Ignác utca 2–4. Budapest, 1055.
Telefon/fax: 311-2801

Terjeszti a Magyarországi Unitárius Egyház.

Előfizethető:
egyházi központunkban személyesen,
vagy egyházi csekken.
Évi előfizetési díj: 1200,- Ft
Egyes szám ára 200,- Ft
Megjelenik kéthavonta.

Felelős kiadó:
Heltai Gáspár Kft.

Index: 25 842

Nyomdai előkészítés:
Kovács Gyula

Készült:
az ETO-Print Nyomdaipari Kft.-ben
Felelős vezető: Balogh Mihály

HU ISSN 0133-1272

Előző számunk 9. oldalán az egyházi hírekben található nevek helyesen: **Jan Palach** és **Moyses Márton**.

A Magyarországi Unitárius Egyház
internetcíme:
www.unitarius.hu

Mikor jön el a Messiás?

„Betelt az idő, és elközelített már az Isten országa; térjete meg, és higgyetek az evangéliumban.”

(Mk 1, 15)

Jézus élete rövid, de különös és jelentőségteljes élet volt. Bibliai életrajzírói, az evangélisták szerint szűz hordta méhében. Királyi „vérvonalat” örökölt őseitől, családfáját Dávid királyig tudta visszavezetni, mégis alkalmi szálláshelyen született egy kétes hírű városban. Csecsemő korában csodálatos módon menekült meg egy ellene tervezett tömeges gyermekgyilkosságból. Felőtt korában megkísértésen esett át, majd kiállván a próbát, felszólítást kapott arra, hogy világmegváltó legyen. Csodákat vitt végbe. Hamis vádak alapján letartóztatták, halálra ítélték, s ezt kegyetlenül végrehajtották. A halálát követő harmadik napon csodálatos módon szabadul ki sziklásírjából, később néhány tanítványa szemeláttára felemelkedik a mennyországba. Hívei sokáig várják másodszeri eljöveteletét.

*

Az ókor mediterrán népei minden tavasszal megünnepelték isteneik halálát és feltámadását. Az egyiptomi Ozirisz, a görög Adonisz és Aphrodité, a perzsa Mithrasz – hogy csak a ma is legismertebbeket említsem – valóságos vallásos „tavaszi fesztiválok” hősei voltak. Ha az összehasonlító vallástörténet szemüvegén át nézzük a később érkező Jézus sorsát, úgy tűnik: az utolsó vacsora, az árulás, az ítékezés, a keresztre feszítés s végül a feltámadás története mintha egy már rég ismert misztériumdrama forgatókönyve nyomán íródott volna.

Liturgikus elemek is átszűrődtek a régi misztériumdramákból a Jézus-követők hitébe. A Mithrasz-kultuszt gyakorlók például hitték, hogy szent vízzel való meghintés (keresztelés) révén lesznek részesei az isteni szellemnek. Az alvilágból minden év második felében újra feljövő, azaz feltámadó Adonisz tisztelői azt hitték: a kereszt jele megóv a ragályos betegségektől s harcban a sebezhetőségtől. Dionüszosz követői közös étkezés (úrvacsora) révén véltek részesülni az imádott személy istenségéből.

Az említett isten-alakok mindannyian erőszakos halált szenvedtek, részben vagy egészen győztek a halálon, s az volt a küldetésük, hogy új életre kelésük után az égi birodalom rendjét honosítsák meg a földi életben.

*

Izrael földjén sem maradtak érintetlenül az emberek a misztériumvallások ihletésétől. Évszázadokkal Jézus előtt alakították ki maguknak az eljövendő Megváltót, az égi rend meghonosítóját, a Messiás eszméjét – de az őt várók különböző módokon képzeltek el őt, más-más spekulatív képet alkottak róla, s más-más időpontra jósolták jöveteletét.

Jób könyvének írója szerint maga Isten tér majd vissza a földre, hogy megítélje az erkölcsteleneket, a törvényei ellen vétőket, és uralja a világot. Jeremiás könyve egy, a Dávid házából való harcos jöveteletét ígéri, aki fegyverrel váltja valóra világmegváltó tervét. Dániel könyve szerint egy angyali személy az eljövendő, aki az ég felhőin érkezik; az emberek fiaihoz hasonló, de isteni hatalom és dicsőség adatik neki, hogy minden nemzet és mindenféle nyelvű nép tisztelje őt. És végül – már Jézus után – a Jelenések könyvében, amelyben János apostol a Bárány, azaz maga Jézus visszatéréséről ír, ez a csodálatos esemény háborús állapotok közepette, egy csillagnak a földre hullása kíséretében következik be.

Nem kétséges, hogy napjainkban is sokan várják a Megváltót. És ahány ezt hirdető vallás, sőt ahány ebben hívő ember, annyi az elképzelés arról, hogy ki lesz ő, s hol, mikor és miképpen jelenik majd meg.

*

Pál apostolt nem sokat foglalkoztatták a Messiással kapcsolatos elképzelések. Ő maga, mindkét nagy korabeli vallás – a görög politeizmus és a zsidó monoteizmus – ismeretében, saját elképzelést alakított ki: egy elküldetett, küldetése teljesítése közben és annak bevezéseképpen meghalt (áldozatot vállalt) és feltámadt Megváltóban hitt, aki zsidóként született a világra. A messianisztikus várakozást, ami a zsidó vallás egyik legfontosabb eleme, Pál összhangba tudta hozni a misztériumvallásokkal, s ebből az ő sajátos gondolkodásával egy új, de kétszeresen is régi hagyományokban gyökerező világlátást alkotott.

*

Tanításában Jézus Isten fiaként jelenik meg, akit Isten azért küldött és tett Krisztussá, azaz Felkentté (pappá, királlyá szenteltté), hogy megmentse az emberiséget. Ezt részben, erkölcsi elégtételképpen, megtette a keresztfán, részben, végső igazságtételképpen, megteszi majd, amikor újra eljön ítélni eleveneket és holtakat.

Nagy Konstantin császár Kr. u. 325-ben államvallássá nyilvánította a kereszténységet a Római Birodalomban. Elhatározása nem vallásos meggyőződésen, hanem politikai okosságon alapult: a hatalmas császárság szétbomló civilizációjának egységbe fogását remélte tőle. Ugyanettől az évtől kezdve a hagyományos tavaszi vallásos „fesztiválok” Jézus Krisztus feltámadásáról való megemlékezésékként, a birodalom egyetlen hivatalos ünnepeként tartották meg. És közben várták másodszeri eljöveteletét, hiszen a Szentírásban is az áll: „ez a nemzedék meg nem hal, míg mindez be nem következik”.

Jézus haláláról és feltámadásáról azóta is minden évben megemlékezik a keresztény világ: a templomokban a Bárány áldozatáról és felemeltetéséről prédikálnak, az ünnepi asztalra báránynak kerül. A természetben is végbemegy a tavaszi feltámadás. És tavaszok jönnek és mennek, csak a végítélet napja, a Megváltó új érkezése várat magára.

Az idei tavasz is megjött a maga csodálatos pompájával, virágözönével, zöld pázsitjával, de a félig zsidó, félig görög hitbéli képzeteket magában egyesítő, félig isten, félig ember Messiás az idén sem érkezett meg. Az történt, amit egy jeles katolikus teológus és független kritikai szellemű gondolkodó, Alfred Loisy fogalmazott meg Evangélium és egyház című, 1904-ben megjelent és gyorsan indexe is tett munkájában: Jézus meghirdette Isten országát, de helyette az egyház jött el.

*

Hihetetlen, hogy az emberek, mindentől függetlenül, mennyire várják ma is a Megváltót.

A nyolcvanas évek közepén történt egy vegyes lakosságú erdélyi városban, hogy az ortodox keresztény gyülekezethez tartozók egy csoportja kiment egy magaslatra a városon kívül, s ott várakoztak, mert meg voltak győződve róla, hogy a Messiás azon a helyen, aznap éjfélkor eljön értük. Munkaviszonyukat felmondták, javaikat eladták vagy szétszertették; s a felemeltetés köntösét öltve magukra együtt mentek fel a hegyre – ahol aztán nem történt semmi.

A várakozás, önmagában véve, negatív tartalmú fogalom. Annyit jelent, mint egy helyben tétlenkedni, lesve valaminek a bekövetkeztét, amit sem siettetni, sem késleltetni nem áll módunkban. Nem annyira az olasz „dolce far niente”, az „édes semmittevés” értelme áll közel hozzá, mint inkább az angol „doing nothing”, a „csinálni a semmit” kifejezése. Nem tudom, más hogyan van vele, de én nem szeretek várakozni, bár ez néha szükséges (szükséges rossz), és elsősorban azért nem, mert kényelmetlennek, bántónak és megalázónak érzem, hogy semmit sem tehetek helyzetem megváltoztatásáért.

Mégis, mennyire tipikus élethelyzet a várakozás! Hányan várakoznak naponta arra, hogy leteljen a farszto munkaidő, hogy a hetek óta tartó szárazság után eleredjen végre az eső, hogy végezze el a gyermek az utolsó osztályt is, hogy térjen haza épségben a veszélyes vállalkozásban részt vevő családtag, hogy leteljen a gyászév, hogy befusson az ötös találat, hogy üssön az igazság órája, hogy elkezdődjék a jövő!

Bármilyen pozitív dolog is az, amire várunk, maga a várakozás bénító, idegőrlő, destruktív. Volna egy ajánlatom a valamire kényszerűen várakozók számára: töltsék az időt őszinte magukba nézéssel és Istenre gondolással, más szóval imádkozással – ez nemcsak megkönnyíti a várakozást, de sok mindent fel is ismeret az emberrel. Néha épp azt, hogy igazából milyen fölösleges is, amire várakozik.

*

Nemrég egy nagyszerű kis történetet olvastam egy rabbiról, aki Rómába utazott Izraelből. A hosszú utazás egy pihenőjén érdekelt álmodta, hogy Róma kapujában egy rongyokba öltözött koldust vett észre, s egyidejűleg egy hangot hallott, amely azt mondta: „Látod ott azt a koldust? Ő a Messiás, koldusnak öltözve.” A rabbi nem tudta elfelejtetni különös álmát. Ahogy Rómához közeledett, csakugyan meglátott a város szélén egy rongyokba öltözött koldust. Nyomban odament hozzá és megkérdezte: „Te vagy a Messiás?” A koldus bólintással jelezte, hogy igen. A rabbi újra kérdezte: „És mit csinálsz itt?” „Várok” – felelte amaz. „Vársz? – kérdezte ismét a rabbi. – Vársz, miközben a világ tele nyomorúsággal, háborúval, békétlenséggel, éhséggel, szenvedéssel? Vársz, miközben Izrael gyermekei zét-szórtságban élnek a földön? Isten nevére kényszerítlek, mond meg: mire vársz?” Mire a Messiás így felelt: „Rád vártam, hogy megkérdezhessem tőled: mond meg nekem, az Isten szerelmére, hogy te mire vársz?”

Beszédes példázat ez arra az igazságra, hogy ahol mindenki várakozik, ott semmi sem történik.

*

Végezetül, ünneplő gyülekezet, kedves testvéreim, engedjétek meg, hogy megvalljam előttetek, miért ünneplem meg én minden húsvétban egy kicsit a tavasz érkezését, egy kicsit az ősi „tavaszi fesztivált” is.

Először: mert minden tavasz felpeszdit, felélénkít, étellel tölt el: A megújulás öröme, az újraéledés vágyát és elszántságát érzem benne. A természet feltámadását élem át, hiszen magam is része vagyok a természetnek, mint a kilombosodó fák, a visszatérő vándormadarak, a nyíló virágok, s mint ti is mindannyian.

Másodsor: mert minden húsvét különös hangszívallyal juttatja eszembe Jézus tanítását. Nem arra igyekszem gondolni, hogy el-

jön-e újra, s ha igen, mikor és hogy, nem erre várok, hanem azt csodálom, ahogyan élt, ahogyan cselekedett, ahogyan Isten szertartását hirdette a maga világában, s ahogyan a lélek felszabadulását kezdeményezte a hit dogmákba merevedése, szertartásos formásgokba szorulása korában. Nem tudom utánozni Jézus életét, de tudok igyekezni arra, hogy úgy éljem a saját életemet, mint ő az övét.

Harmadszor: mert minden húsvétkor meg-megújuló ösztönzést érzek magamban a tettekre, a cselekvésre, mint ahogy bizonyára ilyesmit éreztek az apostolok is, kezdeti zavaruk után, az üres sírt látva.

*

Várni a Messiásra. Várni arra, hogy jöjjön valaki, aki leveszi a vállunkról minden gondunkat, elrendezi minden bajunkat, meghozza nekünk a boldogságot. Nem hiszem, kedves testvéreim, hogy ez az igazi keresztényi magatartás vagy erény.

Nem mondom senkinek, hogy ne képzelje el a Messiás eljövételét, ne várja őt. De azt igenis mondom, hogy senki ne elégedjék meg ennyivel. A „szeresd Istent, szeresd a felebarátodat” határozott jézusi parancsa sem azt jelenti, hogy távolról és tétlenül gyönyörködünk bennük, hanem cselekvést jelent. A bajban segítséget, a gyászban részvétet, a szükségben áldozatvállalást, az ellenünk elkövetett bűnből megbocsátást a felebarát felé, az ő mélyebb megértésére, az ő létének átélésére való törekvést Isten felé.

Adjon Isten mindannyiunknak megújult, erős, kitartó szándékot a cselekvésre, örökkévaló terve és törvényei szerint, ebben a mostani húsvétunkban is. Amen.

Kászoni József
lelkész

Én Istenem, legyek vidám! (Beszélgetés Istennel verses gondolatok alapján)

Gondviselő Szeretet, Édes Jó Atyám!

A húsvéti gyönyörű élményvilágot újra megköszönve, leborulok atyai jószágod előtt, hogy az örökélet üzenetével elhoztad a tavasz igéző, megújító, életre szólító-hangoló biztatását. Hála legyen Neked ezért, jószágos Istenem. Ez indít arra, hogy szüntelen lelkesedéssel, de alázatos szívvel és elszántsággal

újra „arany-hidat verek hitből, reményből, szeretetből az elmúlás erecskéi, csermelyei, folyói felett, tavaszok, eszmék, filozófiák felett, nap, hold, emberek, csillagrendszerek felett, az elmúlás tengere felett arany-hidat verek.” Hozzád, Aki mindig fel-emel futásomból egy-egy húsvéti erejű, megállásra készítő ünnepi élménnyel. „Itt járok a tavaszban csendesén” és kérlek Téged, mindig „ifjú Atyámat”, hogy kezed fogja a kezemet, és „villanyozd minden porcikámat, s míg éveim, e színes madarak egyre fáradtabb szárnyalással állanak”, lelkem örökre maradjon fiatal. Atyám, Istenem, úgy érzem, hogy lelki-szellemi találkozásom a húsvéti fényben a názareti Jézussal, megerősít abban a meggyőződésben, hogy jöhetnek golygós keresztrefeszítések, az emberi gyarlóság, alantasság, gonoszság, hitványság ezernyi szöggel szegezheti fel az emberiség szépbe szőtt reményeit, törekvéseit álmait, Te nem engeded, hogy teremő vágyaid célt tévesszenek, a nagy Nihilbe-Semmiségbe hulljanak. Beléd kapaszkodó gyermekeid életét nem árnyékolhatja be a golygós keszt. A Te szemedből „kacag a fény” nekünk.

Rád kell tekintenünk, hogy szemünk kinyíljon, hogy bús szívünk kigyúljon. Te adtad az erőt Jézusunknak nehéz óráiban, sorsvállalásában, és nem panaszkodott, nem zúgolódott, nem lázadt senki ellen. Nem tudom elfelejtetni, nem engedhetem, hogy a lanyha közöny ezt a nagy szeretetet az elmúlás sziklasírjába tegye! Pedig ma is feszülnek ilyen erők az isteni örök értékekkel szemben. Áldás számomra az, hogy az ünneppel felkészítetted, hogy tovább harcoljam a hitnek szép harcát, mert várnak szomjas hitek és megerősítésre váró reményeségek. Kibocsátottad lelkedet és megújultat mindenkinek, és e megújulásban embertestvéreimmel nekem is add meg a megérdemelt helyemet. Körülöttem a „nagy-nagy Élet-folyóvíz zuhogva zúg, kacagva harsog, sodor, zúg, ont, fut szüntelen, s nem fogják gátak s renyhe partok”. A Te akaratod így engedjen engem is szolgálni, feltartóztatathatatlannul, kisebb és nagyobb családomban. Te látod Atyám, hogy „szépség, tisztaság és igazság lezacagott szavak” oly gyakran, ámokfutó, tülekedő életünkben. Sokszor elhagynak, lelkünket roskadozva visszük, babiloni sötét vizeink partján fájdalmasan szól az imádságos énekünk, de Te, Atyám, Aki fűrészes engem is jóban-rosszban, legyen bár sok a bajunk, százezer gyökérben fájjon az életünk, eszméltess újra és újra a húsvéti hitünkkel arra, hogy „a vidám ember jó ember, de legjobb ember a vidám szenvedő”. Sokszor balga hittel azt gondolom, hogy nem szeretsz engem Istenem, hogy nem tudok elég életvidámságot sugározni a kö-

rülöttem élők számára. De bocsásd meg gyarlóságomat, hiszen oly kérlelhetetlenül kemény az idő és történelem sodrása körülöttünk, és félelem költözik lelkeembe, hogy nem jön el az Általad megálmódott igazi, húsvét-erejű tavasz, hogy mindent megtisztítson, hogy minden halvány reményt virágba öltöztessen, hogy boldog legyen és megelégedett minden gyermeked itt ezeken a tájakon, keresztény hazánk minden szegében-zugában. Add azt a gyermeki bizakodást nekem is és mindannyiunknak, hogy „magyarul is szabad nézni, hinni”. „Szeress minket, ha tudsz szeretni, szeress minket, mert, jaj, utálnak, s olyan jó szeretetnek lenni!”

Gondviselésnek áldott Istene! Megpróbáló tél után tavaszi igézetből és húsvéti hittől duzzadó lélekkel megyek tovább a Te akaratod szerint. Segíts, állj mellém irgalmassággal, mert tudom, hogy egy darabig elvisz a láb is, egy darabig elvisz a szív is, és ha úgy érzem, hogy fáradok, és se lábnak, se szívnek nincs tovább, a Beléd vetett hit elvisz a célig. Egy szoltáros lelkű szolgálólányod fohászával köszönök meg még egyszer mindent, amit Tőled kaptam, kaptunk oly sokan: „Ölelj, ölelj, ha kétség kínja mar, s reményvesztetten állok, védtelen... Jóságkendőd törülje bús szemem, ha könnypatak előlem eltakar. Ringasd öledben csitul gyermeked, sugárzó lényed hassa át valóm. Zord éj után, tündöklő hajnalon gyógyult szívem himnuszt zengjen Neked.” Amen!

B. L.

Egyházi hírek

László Gyula szobrának avatásán

Budapest XV. ker. Kavicsos köz. 4. – 2002. április 12., Gyula napja

Még most is élénken él bennünk a nagy tudós egyszerű és csendes képe, mint aki egy kis útipoggyással elutazott, maga után hagyva mindenét, minden gazdagságát, amit könyvekben és tanulmányokban rögzített. Maga mögött hagyta kutatását a világról, elemző vizsgálatát a jelenről és a múltról. Meg vagyok győződve, hogy Isten őt igenis nekünk küldte el, hogy múltunkat, honfoglaló őseinktől napjainkig megvizsgálja. Kutatásain keresztül lettünk a történelmi nemzet részesei, és ez büszkeséggel kell mindannyiunkat eltöltsön. László Gyula az élet teljes átéléséből és értékeléséből közelített és szemlélt mindent, amit kutatott, és ma már tudjuk, hogy minket is, akikkel együtt élt, ezáltal teremtve kapcsolatot köztünk és a holtak közt, így ránk testálva az emlékezés és a mai napon a szoboravatás nemes kötelességét és felelősségét.

Tudásával, Isten- és emberszeretetével, unitárius vallásának tiszteletével megtette zaklatott világunkban az eszményi embert. Ő tudta és meg volt róla győződve, és ez az elv irányította a régészetben is és az életben is, hogy az embernek minden körülmények közt embernek kell maradnia. A körülmények naponta változnak, de az ember alig változik. Ő kitűnően ismerte az életet, az élet folytonosságát és folyamatosságát, mert állandóan ebben élt, és ezért hangoztatta, hogy „az élet irányított engem”.

László Gyula nevét ma már két iskola viseli, és remélem, hogy lesz még több is. Természetesen a névválasztásnak mindkét iskolában más és más oka van. Személyes kötődés, a község múltját kutató tudós megbecsülése, vagy tisztelgés egy nagynevű magyar régész mun-

kássága előtt. Akik így cselekedtek és nagyon helyesen, azok, meggyőződésem, hogy László Gyula üzenetét mindenképpen megértették. Ő mindig az embert kereste a múltban, és ezáltal a teljes életet kereste. „Ahhoz, hogy jó régész legyen valaki, annak művelnie kell magában a tiszta embert”, mondta meggyőződéssel és hozzátette: „művelnünk kell érzékenységünket az élet gazdagságának, a humánus finomságának megértésére és átélésére”.

László Gyula a sok nemzetiségű Erdélyből hozta magával unitárius hitét, igaz magyarságát és a más kultúrájú emberek tiszteletét. Erre vonatkozóan így fogalmazott: „tisztá szívből becsülnünk kell egymást, és el kell tudnunk gyönyörködni mások alkotásaiban. Olyan nagy tanítómestertől vehetünk e téren leckét, mint a szintén unitárius Bartók Béla, a híres népdalgyűjtő”. Ezt a tiszta humanista szemléletet adta át egész életében tanítványainak, olvasóinak, és adhatja át azoknak a diákoknak, akik tisztelettel és áhítattal fogják felemelni szemüket egy tiszta lelkű ember szobrára, melyen keresztül László Gyula legyen és maradjon örök példakép. Mert ő a mai napon, neve napján is példakép, hiszen nevének jelentése: „fáklya”.

Világítsa meg László Gyula fáklya szellemisége a nevével választó példáját követni akaró iskolák ifjúságának lelkét, akik a keresztény nemzeti értékek megőrzésére és azok megtartására törekednek, mint ahogyan azt Gyula bácsi mindig hittel és meggyőződéssel tette.

Rázmány Csaba

(A felvételeket Muszka Ibolya készítette)

Főjegyzői beszámoló

2002. március 8-án lelkeszi karunk tanácskozásra gyűlt össze Nagy Ignác utcai egyházközségünk tanácstermében. Mind ez, mind pedig a másnapi Egyházi Képviselő Tanács ülésünk akár kiértékelő fóruma is lehetett volna a megújított egyházvezetés egy esztendő munkájának, ha mindennapi tennivalóinkat nem terhelné annyi erőpazarlás, egyéni érdekekből fakadó egyenetlenségek megoldásáért, az egyetemes egyházi érdekek ellen feszülő, romboló erők támadása elleni védekezés. Pedig vállaltuk szolgálataink céljával az egyházépítést tűztük ki egy évvel ezelőtt, és ragaszkodni szeretnénk ehhez, hogy jövőnket munkálhassuk.

A lelkeszi értekezletet Máté Ernő, dunántúli kinevezett lelkész istentisztelete nyitotta meg, egyházi főjegyzőnk kántorizálása mellett. A mélyen szántó gondolatokat elraktároztuk, hogy az elkövetkezendő munkánkban legyen miből meríteni. Istentisztelet után, rövid szünet közbeiktatásával megkezdtük az értekezletet. Rázmány Csaba püspök köszöntötte a megjelenteket és ismertette a tárgysorozatot. Fontos helyet foglalt el a lelkeszi jelentéseknek kiértékelése. Ilyenre eddig nem volt példa, hogy egymás évi beszámolóit, annak lényeges adatait megtudhassuk. Maguk a jelentések is új formulák szerint készültek el, egységes formában. Egyházi főjegyzőnk hangsúlyozta, hogy ezekkel a beszámolókkal valóban történelmünket írjuk, hiszen ezek levéltárba kerülnek, és ez marad meg az utókornak. Egyenként elemezve a dokumentumokat, lehetett bőven hiányokat, felületesen összeállított, mind külalakjában, mind pedig tartalmában egyházi intézményhez méltatlan anyagokat találni. Tökéletesebb munka igényét kell állítanunk magunk elé, mert a beszámoló az egyházközségi életnek tükröképei. Részletes összefoglaló ismertetés a beszámolókról az őszire tervezett Főtanácsra fog készülni, és ott mindannyian megismerhetjük azoknak tartalmát.

Ugyanilyen fontosságú része volt értekezletünknek a szertartásrendünk egységesítésének meghirdetése és megkezdése. Erről előzetes javaslatokat kértünk be, de alig kettő-három érkezett. Előzetesen szétküldtük az erdélyi testvéreink által elfogadott és egységesített szertartásrend fénymásolatait, mert célunk az, hogy ahhoz igazítsuk az anyaországi unitáriusokét is, hogy legyen közös ismertető jegyünk e vonatkozásban is. Tervünk az, és ez előterjesztésre meg is kaptuk az EK Tanácsunk jóváhagyását, hogy a 2003-as Főtanácsra részleteiben kidolgozzuk az egységes szertartásrendet. E munkában a lelkészek vezetésével számítunk minden, e tárgy iránt érdeklődő munkatársunk segítségére egyházközségeinkből. Lelkeszi értekezletünk fontos záróakkordja volt az Unitárius Alapítvány Kuratóriumának ülésezése. Ez alkalommal 1 400 000 forint sorsárról döntöttünk, megköszönve áldozatos híveinknek az Alapítványhoz átutalt 1%-ot. Ez évben is folytatjuk a számítógép-akciót, és a pályázat során öt egyházközség juthat 150 000 forintos támogatáshoz. A többi részre egyházközségi épületeink javításához, karitatív tevékenységeink, kiadásaink fedezésére nyújthatunk be pályázatot. E lap-számunk részletesen ismerteti a pályázat célját, idejét!

Első napi munkánk végeztével elfogyasztottuk a Brock Margit házgondnokasszony által feltálatl izletes ebédet, amiért hálás köszönetünket tolmácsoljuk.

2002. március 9-én, délelőtt 10-kor kezdtük meg Máté Ernő lelkész áhítatával az EK Tanács munkálatait. Fő-

gondnokunk bevezető, köszöntő szavai után Rázmány Csaba püspök megtartotta beszámolóját az őszi EKT óta eltelt időszakban végzett munkájáról. Utána ugyanezt tette Mikó István főgondnokunk is. Rengeteg, egyházi életünket mélyen érintő és foglalkoztató tárgyban hangzottak el vélemények, hozzászólások, és hoztunk döntéseket. A két nagyon fontos, egyetemes egyházunk működéséhez elengedhetetlenül szükséges döntésünk az előző évi zárszámadás és a 2002-es költségvetés elfogadása volt. Bár reménykedve nézünk a jövőnk elébe, források hiányában deficitesebb költségvetésre kellett adjuk áldásunkat. Ennek legnagyobb oka, hogy még az ingatlanok teljes visszatérése nem történt meg, és ettől reméljük majd, hogy egy kicsit gondtalanabbá válhat egyházközségeink, egyházi munkásaink élete. Személyi változásokra is sor került az elmúlt időszakban. Demján Sándor, volt főgondnok-helyettes a múlt év végével megvált a Heltai Kft. ügyvezető igazgatói tisztségétől is, illetve az Elnökség, EK Tanács nem hosszabbította azt meg. Helyét Kelemen Attila vette át, akit megerősítettünk az év végéig szóló megbízásában. Máté Ernő lelkész, miután sikeresen letette nagy-papi vizsgáját, kinevezést kapott a Dunántúli Egyházközségbe. Miklósi Vári Katalin, debreceni lelkész kinevezést kapott a Vásárosnaményi szórványgyülekezet gondozására. Silye Lídia könyvelő lemondása után Kovács Erzsébet könyvelő kapott megbízást a munka végzésére. Sándor Attila ügyintéző is eltávozott egyházi szolgálatából. Helyére, próbaidővel, Balási Alpárt szerződtette az Egyházi Központ. Muszka Ibolya levéltáros-könyvtáros is, tanulmányainak folytatására hivatkozva, lemondott az Unitárius Élet főszerkesztő-helyettesi tiszteiről. Helyébe Léta Sándor lelkészt nevezte meg az EKT. Mindazoknak a volt munkatársaknak, akik odaadón, szeretettel végezték munkájukat, az EK Tanács jegyzőkönyvi köszönetet mond. Az újonnan, az egyházi építés sorába beállt munkatársainknak sikeres munkát kíván az Egyház vezetősége.

Ifjúsági szervezetünk, az UNIOSZ is elkészítette működési szabályzatát, és be lehet jegyeztetni a szervezetet. Egyházunk jövőjének letéteményeseiként várjuk minden ifjú testvérünket, hogy kapcsolódjanak be a közös munkánkba.

Megtörtént a Bartók Béla Egyházközség lelkeszi lakásának felújítása, és oda Léta Sándor lelkész és családja be is költözhetett a közelmúltban.

Az Unitárius Élet előfizetéseiről, a személyi változás nyomán, a múlt év végén előállt problémák fokozatosan megoldódnak. Kérjük szíves elnézését azoknak az előfizetőknek, akiknek befizetése csak később került elő a nyilvántartásokból. Várjuk továbbra is mindazok előfizetését, akiket érdekel lapunk.

Dr. Beke Ildikó felvetésére megerősítettük azt a korábbi döntésünket, hogy az elfogadott átvilágítási határozatnak folyamatosan kell eleget tennie mindenkinek, akire ez vonatkozik. A szükséges nyomtatványt megkapják az illetékesek (az erdélyieknek hosszadalmasabb lesz!), és a következő választásokon csak az jöhet számításba, akinek megvan az átvilágítása.

EK Tanácsunk előzetesen szétküldött egy fegyelmisszabályzat-tervezetet, hogy abból majd szülessen meg egy elfogadható törvény, ami alapján az adott esetekben el lehessen járnai. Amíg ez megszületik természetesen az előző

van hatályban. A szabályzattervezethez várjuk véleményeket ez év május 15-ig.

A fegyelmi ügyek kapcsán az EK Tanács tárgyalta az egyházunk életét nyugtalanító, feszültségeket adó „rágalmazó levél”-ügyet. Mikó István főgondnok még az elmúlt évben kapott egy ilyen iratot, amelynek eredetét a rendőrség kivizsgálta és egyértelműen megállapította, hogy az a Budapesti Egyházközség lelkészi hivatalából, irodájából származik. Főgondnok bemutatta az EKT tagjainak a bizonyítékul szolgáló borítékokat, amelyek egyikében kapta a rágalmazó levelet Az ősz folyamán, a rendőrségi vizsgálat eredményeként kérte a Fegyelmi Bíróságot, hogy kezdeményezzen, indítson eljárást a Budapesti Egyházközség Hivatala és annak a működéséért felelős lelkész és gondnok ellen. A Fegyelmi Bíróság ennek eleget tett, és meghozta a döntését. Ez ellen fellebbeztek az eljárás alá vontak. Az EKT érdemben nem foglalkozhatott e fellebbezéssel, mert nem ilyen fórum, és nem tartozik a hatáskörébe. Viszont állást foglalt oly módon, hogy az eljárás folytán, a rendőrség által egyértelműen bizonyított tény alapján kiszabott elmarasztalást megerősíti, mert az érintettek nem fogadják el a Fegyelmi Bíróság határozatát, és az egész ügyet a levél tartalma megismerésének irányába kívánják elvinni. Erre van alapozva egész fellebbezésük. Az EKT véleménye szerint a levél tartalma csak egyedül az érintettet érdekelheti, és azt kezd vele, amit akar. Az egyházközségi hivatal felelős vezetői pedig az elmarasztalást a rendőrségi, bizonyított tények alapján kapták. Így a rendőrségi vizsgálat eredményei ellen kellene fellebbezniük és nem az érvényben levő Fegyelmi Szabályzat alapján kiszabott elmarasztalás ellen. Ennek a véleményének adott hangot az EKT, amikor 3 tartózkodás mellett, 6 ellenszavazattal szemben, 14 igen szavazattal elfogadta a Fegyelmi Bíróság döntését. (És nem olyan arányban, ahogy Dr. Bardócz Tódor András az Interneten „tudósítja” a világot!) Egyébként a Budapesti Egyházközség Hírlevél című lapja furcsa módon interpretálja ezt az ügyet, mint ahogy sok más dolgot is sajtóságos szempontokból hoz olvasóinak tudomására Egyházunk belső életéről.

Ugyancsak a fegyelmi ügyek kapcsán olvasta fel az Elnökség és néhány, egy másik romboló ügyről tudomást szerzett EKT-tag előterjesztését a főjegyző. Már a püspöki jelentésben is említett internetes levelezésben, Dr. Bardócz Tódor András, a Budapesti Egyházközség gondnoka, Fegyelmi Szabályzatunk 203. §-a a, b, c, e, f, g, h, j pontjainak minden előírását „teljesítette”, amiért az EKT teljes egyhangúsággal (még az érintett is!) úgy döntött, hogy fentnevezett ellen rágalmazásért, becsületsértésért, Egyházunk intézményeinek, vezetőinek meghurcolásáért, jó hírnevének meggyalázásáért fegyelmi eljárást indít, illetve annak beindítását kezdeményezi. Az azóta már „kibővített” internetes anyagot bárki megkaphatja az Egyházi Központban, a hozzá csatolódó más anyaggal együtt.

Nem véletlenül utaltunk arra e beszámoló elején, hogy az egyházvezetés és legmagasabb fórumai milyen ügyekkel vannak „lekötve”. Csak a következetes összefogás állíthatja meg az ilyen és ezekhez hasonló, egyházi érdeket egyáltalán nem szolgáló szándékokat, ügyeskedéseket, az Alaptörvényünkkel szembehelyezkedő erőket. Ennek már az említett Budapesti Hírlevél egyenesen szószólójává lett. Nincs kifogása az egyházvezetésnek, hogy gyüleke-

zeti lapok, időszaki kiadványok népszerűsítsék az egyházközségi életet, mert ennek haszna lehet.

De amire a Hírlevél „vállalkozott”, az már minősíthetetlen. Egyházunk Elnöksége elhatárolódik az ilyen kezdeményezésektől, amelyek kis Egyházunk híveit megosztják, de emellett beláthatatlan, jövátéhetetlen következményekkel járnak. A Hírlevél szórólapjáról van szó, amely kérdést intéz az olvasókhöz, hogy szeretnének-e szervezetenként Kolozsvárral egyesülni. Nem szerencsés, sőt veszélyes egy ilyen kérdés piacra dobása 1200 példányban.

Először is: nem kérte fel senki a Budapesti Egyházközséget, hogy ilyen közvéleménykutatást végezzen. Úgy találjuk, hogy az előbbi, sok-sok megalomániás szándék megnyilvánulásához hasonló ez is, hogy a Budapesti Egyházközség vezesse és irányítsa a Magyarországi Unitárius Egyházat, amit már sok alkalommal ki is fejtettek. Az Egyháznak van ilyen eljárásra választott (az EKT által és a Főtanács által jóváhagyott!) testülete, akik eredményesen is végzik munkájukat, egyetértésben a Kolozsvári Püspökséggel. Jelen EKT-én is ismertették a jegyzőkönyv azon részét, ami erre az ügyre vonatkozik, s amit az elmúlt év őszén írtak alá Erdélyben az illetékesek, és az őszi EK Tanácsunk is megerősítette, hogy ez az ügy most még nem aktuális. Egyébként ki ne szeretné az ilyen álmot megvalósulását?!? Ezért érezzük az ötlet kiagyalóinak részéről az Erdéllyel és a testvéregyházzal kapcsolatos érzéseinkre való rájátszást, és annak egyéni érdekekből való kijátszását.

Másodszor: az Európai Unióhoz való közeledésünk nagy távlatokat nyit ez ügynek is, de most sem politikailag, sem gazdaságilag, sem szervezetenként nem járható ez az út, sőt komolytalan kalandorságnak tartjuk. A lapjuk indoklása, miszerint volt még ilyen a két világháború között, a történelmi ismeret és ítélőképeség szegénységét bizonyítja. Éppen az kell most erdélyi testvéreinknek a tomboló román nacionalizmusban, hogy mi itt az egyházaink egyesítésével kezdjük meg Erdély visszafoglalását! Gazdaságilag még nehezebb helyzetbe sodródna Egyházunk. Nem azért, mert esetleg közösen kellene gazdálkodni, hanem azért, mert egy esperességgé, helynökséggé lefokozott közösséget közelről sem támogatna úgy az állam, mint így, hogy van egy önálló püspökséggel rendelkező Magyarországi Unitárius Egyház. Szervezeti egyesítés és minden más elhibázott elképzelés helyett a lelki egységesítésre kell törekedni. Az elkezdett szertartási egységesítés kivitelezése, a történelmi közös gyökér mellett, erős alapja lehet annak, hogy mi egymáshoz tartozunk, és jószántunkból nem is szakadtunk el soha egymástól. Egyházunk Elnöksége, Vezetősége megkér minden felelősen gondolkodó, Egyházáért mindent megtevő unitárius egyháztagot, hogy ne engedjen teret ilyen megfontolatlan, komolytalan hazardjátéknak. Újra feltesszük a kérdést: ki ne szeretné ezt?!? Hallgassunk a józan ész szavára és az érdekelt testületek általunk is elfogadott döntésére: most még nem aktuális! Ezernyi lehetősége van az „egynek” maradásnak, ezekben fáradozzunk.

(Elnökség)

Teológiai tükör

ÚRVACSORA

Az úrvacsora kérdése, mindig is lényeges tárgyat képezte a vallásnak, és a keresztény felekezetek egyik sarkalatos kérdése. Unitárius vallásunknak is egyik fontos szertartása. Lássuk hogyan is állunk mi unitáriusok ezzel?

Az úrvacsora az a szertartás, mely által Jézusra emlékezünk, és általa lelki buzdítást nyerünk e földi élet minél teljesebb és örömtelibb megélésére.

Ezt a szertartást maga Jézus gyakorolta első alkalommal a tanítványok közösségében, amikor összegyűltek a Páska ünnepe alkalmával Jeruzsálemben, hogy együtt elfogyasszák a húsvéti bárányt. Hitelességét és megtörténtét igazolja az a tény, hogy mindhárom evangélista (Máté 26,17-29, Márk 14,12-25 és Lukács 22,7-23) majdnem ugyanazokkal a szavakkal, de ugyanazon értelemmel leírják az eseményt. Tegyük hozzá, hogy Pál apostol is hasonlóképpen mondja el a Korintusiakhoz írt második levelében, 1Kor 11,23-25.

Ezek szerint, mialatt ettek, miután Jézus felfedi árulóját, aki egyazon pillanatban mártotta bele kenyere a táliba, Jézus vette a kenyeret, megtörte, áldást mondott és odaadta a tanítványoknak. Aztán vette a poharat, szintén áldást mondott és odaadta a tanítványainak. Valószínű, hogy Jézus a saját poharát vette és az járt körbe, pedig biztos, hogy mindenik tanítvány előtt ott volt a saját pohara, amelyet addig használt.

Ezzel Jézus különbséget akart tenni a közönséges evés és a szertartás között. Ezt Pál apostol csodálatosan fejezi ki a Korintusi levélben. Az úrvacsora elterjedését is, mint szertartást ebben a formában, amelyben ma használjuk, nagy részben Pál apostolnak köszönhetjük.

Az úrvacsora több, mint szertartás. Jézus búcsúzik tanítványaitól, utoljára ül le velük egy asztal mellé, „vagyva vágytam arra, hogy szenvedésem előtt elfogyasszam veletek ezt a húsvéti vacsorát... nem iszom többé e szőlőnek levéből, míg el nem jön az Istennek országa...” (Lk 22,15-18).

Jézus tudta, hogy utolsó alkalommal ül egy asztal mellé a tanítványival. A mit sem sejtő tanítványoknak egy olyan jelt kívánt adni, amely majd örökre összetartó erőként áthatja őket. Egy vonzó erőt, egy közösségéig kovácsoló jelt, amelyet majd ké-

sőbb az első keresztények naponta gyakoroltak Jézusra emlékezve, és ugyanakkor észrevétlenül Jézus közösségévé alakultak át.

Miben is állott ez a jézusi közösség?

Együtt voltak, imádkoztak, felelevenítették a jézusi evangéliumot, emlegették szavait, példázatait, idézték emlékezetből Jézust és cselekedeteit, megszívlelték tanításait. Egy szeretetközösségben éltek és egy asztaltársaságot is képeztek, amikor együtt ettek. S ez nem közönséges evés és ivás volt, amikor telezabálhatta mindenki magát, hanem lelki közösség, mely a lélek táplálására törekedett, mintha Jézus lelkeségét, szellemiségét vették volna magukhoz a kenyérben és a borban. Így alakultak át Jézus lelki örökösivé. Az Apostolok Cselekedeteiről szóló könyv 2,42. verse szerint „kitartóan részt vettek az apostoli tanításban, a közösségben, a kenyér megtörésében és az imádkozásban.”

Visszatérve Jézushoz, a Bibliából megtudjuk, hogy mit jelentett számára és kortársai számára az asztalközösség. Jézus korában nagy különbséget tettek a tiszta és tisztátalan, igaz és bűnös között. A tiszta és igaz nemhogy nem ülhetett le egy asztal mellé a tisztátalannal és bűnössel, de még a házába sem engedte be, sőt azt tartotta, hogy mégcsak érintkezniük sem szabad, mert a tiszta tisztátalanná válik. Ezért fektetett Jézus nagy hangsúlyt arra, hogy bemenjen egy ilyen ember házába és leüljön egy asztal mellé vele. Gondoljunk a Zákeussal, a vámszedővel való találkozásra. (Lukács 19. rész)

Amikor az írástudók és farizeusok megbotráncoltak ezen, Jézus azt válaszolta, hogy „nem az egészségeseknek van szükségük orvosra, hanem a betegeknek” (Mt 9,12). Az ilyenek a lelki betegek, és ezek számára vitte el Jézus magatartásával azt az üzenetet, hogy: ha az emberek különbséget is tesznek ember és ember között, de Isten nem. Isten előtt minden ember egyforma, és ugyanúgy szeret mindenkit. S mivel Isten gyermekei vagyunk, egymásnak testvérei vagyunk. Jogunk van egymással egy asztal mellé leülni. Sokan nem adják meg e lehetőséget családtagjaiknak vagy közeli barátaiknak. Itt az úrasztala mellett mindenki megtalálja ezt a szeretetközösséget. Ne feledjük,

hogy Jézus úgy tudott leülni még a korabeli felfogás szerinti bűnösökkel és tisztátalannal is, hogy nem ő vált tisztátalanná és bűnössé, hanem am azok tisztultak meg és lettek igaz emberekké.

Az emberi társadalomban megvannak az előítéletek és ezek nagyon is áthatják életünket és gondolatainkat. Ma is ott él gondolatainkban a félelem, hogy megfertőződhetünk, betegek lehetünk, tisztátalanná válunk. Ilyenkor ne feledkezzünk meg Jézusnak egy idetaláló mondásáról: „Nem az fertőzi meg az embert ami a száján bemeleg, hanem ami onnan kijön.” (Mt 15,11)

Jézus amikor tanít és valami újat hoz és mutat, nem azt kéri, hogy ezt csináld utánam, hanem arra hív, hogy eképpen láss. Láss! Lásd másképpen a dolgokat, mint ahogyan azt a hagyomány, a kortárs társadalom azt felfogja és annak betartását megköveteli. Nem a külsőségek a fontosak, hanem a benső lélek.

Így mi is az úrvacsora alkalmával, amikor az egy kenyérből és az egy pohárból részesülünk, válunk Jézus asztalközösségévé, teszünk bizonyosságot együvé tartozásunkról. Magunkhoz véve az úrvacsorai jegyeket, tudatosuljon bennünk, hogy Jézus örökösei vagyunk, evangéliumának, példamutató és ösztönző életének, tanításainak késői követői, és a jézusi lélek hordozói és megtartói. Azért is fontos ez az együttlét, mert Jézus mondása szerint: „ha ketten vagy hárman összegyűlnek az én nevemben ott vagyok közöttük.” (Mt 18,20).

Nincs ennél biztatóbb. Ma is Ő osztja meg a kenyeret s vele együtt életét, istenismeretét és hitét, tudását és bölcsességét, amelyet mi néha elfelejtünk, mert gyarlók vagyunk. Ezért van szükségünk úrvacsorára, asztalközösségre, mert megtölt minket szeretettel, életkedvvel, lélekkel. A kételkedő emberekből bízó tanítványok lesznek, a lelki terhek és gondok súlya alatt roskadozó embert megerősíti és felemeli. Így fogja megérteni, hogy az élet nemes küzdelem, mely fölött csak győzni lehet.

Ezen gondolatok közepette álljunk meg az úrasztala mellett, és vegyük magunkhoz a Jézus életére és halálára emlékeztető és minket buzdító, lelkesítő úrvacsorai jegyeket.

Léta Sándor

Akik előttünk jártak...

VARGA BÉLA

(1886. október 23.–1942. április 10.)

A két világháború között élt hazai gondolkodó, aki nemcsak az irracionálizmussal, a szubjektívizmussal kacérkodó, a társadalmi kérdéseket idealista módon kezelő teológus volt, hanem a lételméleti problematikát megfontolkoztató alapossgal vizsgáló, a dialektikus szemléletmódhoz vonzó, a lélektanban releváns gondolatokat felcsillantó filozófus is.

Felmerülhet az olvasóban a kérdés, hogy mi a magyarázata annak, hogy egy, püspöki székig emelkedő teológus, filozófiai munkásságában az elvszerű múltmérlegelés fontos elemeire lel. A fő ok természetesen az, hogy a filozófiai dualizmussal kiegyező Varga Béla sokszor a kétvonalúságot választotta, vagyis párhuzamosan járta egyfelől a teológia, másfelől a Felsőbbrendű Szellemet zárójelbe tevő bölcselkedés útját.(1) Varga Béla kiemelkedő személyisége a XX. század magyar szellemi életének, egyedülálló egyéniség, aki a „tisztá” filozófia művelésére szentelte elméleti munkásságát.

1886. október 23-án született Tordán, apja, Dénes görög–latin szakos tanár, a tordai líceum igazgatója. Érettségi után beiratkozik a kolozsvári egyetem bölcsészkarára, ahol középiskolai tanári oklevelet szerz magyar latin, és görög nyelvekből, majd ledoktorál a filozófia-pedagógia-esztétika köréből. Ezután bölcséleti és nyelvi ismeretei elmélyítésének érdekében másfél évet Lipcsében és Genfben tanul. Hazajövetele után a kolozsvári unitárius főgimnázium rendes tanára lesz, majd hamarosan kinevezést kap az egyetem logikai tanszékére. 1918 és 1923 között filozófiát és pedagógiát tanít a református és római katolikus tanárképzőben és az unitárius teológián. 1926-ban egy fél évet tölt Oxfordban és Manchesterben, ahol a teológiát tanulmányozza. Hazajövetele után megválasztják az unitárius egyház jegyzőjévé és a Dávid Ferenc Egylet ügyvezető elnökévé, 1938-ban az unitárius egyház püspökévé, mely tisztviségről 1940-ben le is mond. Ugyanabban az év-

ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választja.

60 éve, 1942. április 10-én halt meg.

Varga Bélát kortársai zárkózott embernek tartották, aki a maga által kreált elefántcsonttornyában érezte jól magát. Nem vett részt a közéletben, mint azok a püspökök, akik kortársai voltak (Tavaszi Sándor, Makkai Sándor). Nem volt egy kimondottan teológiai alkat, ugyanis eredetileg nem a papi pályát választotta.(2)

Egy végzetes esemény tétítette a teológia felé, amikor a húszas évek elején kolozsvári lakásának emeleti ablakából kiejtette a járdára kisfiát, aki azonnal szörnyethalt. Ekkor határozta el, hogy teológus lesz.(3)

Soha nem tűzte maga elé célként a vallás nyílt filozófiai igazolását, ugyanis a vallásos hitet és a tudást mindig külön kezelte.(4) Így amikor a tudást kívánta szolgálni, a hitet „felfüggesztette”. Tette ezt azért, mert az ő szemében a vallás nem volt szerteágazó töprengések tárgya. A „szabadelví kereszténység” hívének tartotta magát, aki meg akarta szabadítani a vallást mindattól, ami teher számára. Mindenkor valamilyen üde, tiszta, közvetlen és problémamentes vallásosság ideálja lebegett előtte.

A vallást cselekedni kell a közösség érdekében,(5) hirdette Varga Béla unitárius püspök, egyetemi tanár, akire halála hatvanadik évfordulóján kegyelettel emlékezünk, mint az unitárius egyház XX. századi modern hittanának megalkotójára.

Emléke legyen áldott!

Rázmány Csaba

Irodalom:

- (1) Keresztény Magvető 1939. 1. füzet. 42.
- (2) Keresztény Magvető 1942. 2. füzet. 56.
- (3) Kolozsvár, 1909.
- (4) Erdélyi Irodalmi Szemle 1925. 6/267.
- (5) Varga Béla: A szabadelví kereszténység vallásos alapja 1937/10.

MURÁNYI FARKAS SÁNDOR

(1836–1907)

Az unitárius költők sorában ma a XIX. század végének és a XX. század elejének ismert költőjét, Murányi Farkas Sándort mutatjuk be.

A Kolozsváron született későbbi költő életútja nehezen indult. Apja, Mihály, nehéz anyagi körülmények közt élő városi tanácsosként, tanulni vágyó fiát iparosnak szánta, de az otthonról megszökve Tordára ment, hogy az ottani unitárius algimnáziumban szerezzék meg az életben való boldoguláshoz szükséges ismereteket. Tordán megkezdett tanulmányait – a szabadságharc után – 1845-től Kolozsvárt folytatta az Aranyrákosi Székely Mózes, majd Brassai Sámuel igazgatása alatt álló unitárius főgimnáziumban. Ismertebb nevű tanárai Mikó Lőrinc, Bedő Dániel és Berde Áron voltak. Tanulótársa volt P. Horváth Kálmán, későbbi főgondnok és Simén Domokos, a modern unitárius teológia egyik úttörője.

Murányit 1856-ban besorozták az osztrák hadseregbe, ahol egy évtizedet szolgált. Megfordult Lengyel- és Olaszországban. Itt eltöltött éveinek eseményeiről nem maradt feljegyzés. Feltételezhetően jó fizikai és lelki erővel rendelkezett, s így el tudta viselni a katonasággal járó nehézségeket.

A katonaságtól való elbocsátása után előbb Kolozsvárt kereste a megélhetés lehetőségét, majd Budapestre ment, hol a Földművelésügyi Minisztériumban helyezkedett el számvizsgáló munkakörben.

1869-ben megnősült. Felesége Bányai Ágnes, aki házasságuk első éveiben betegeskedni kezdett, és tizenhat évi türelemmel viselt szenvedés után, 1894-ben befejezte életét. Murányi később újból megnősült. Második feleségének csak keresztnéve ismert (Ilona). E házasságából egy fiúgyermek született.

A tordai és kolozsvári tanulóévei alatt szerzett unitarizmusa Murányit arra készítette, hogy bekapcsolódjon az akkor alakulóban levő budapesti egyházközség életébe, ahol 1883-tól 1889-ig presbiteri, 1885-től első jegyzői tisztséget töltött be. Budapesten történt letelepedése után is kapcsolatot tartott fenn a kolozsvári egyházi központtal és a teológiai ifjúsággal.

Már 1868-ban, az Egyház fennállásának 300. évfordulóján „Emlékezzünk” című versével lepte meg az ünneplő közönséget. 1894-ben – feleségével egyetértésben – olyan lépésre szánta el magát, amellyel neve emlékezetes maradt a lelkeszi pályára

készülő unitárius ifjúság körében. Alapítványának szövegét az 1895-ben megjelent Unitárius Közlöny a 7-ik oldalon tette közzé. E szerint, visszaemlékezve a tanulással töltött nehéz évekre, megkönnyíteni kívánta egy olyan vagyontalan, lelkeszi pályára lépő ifjú életét, aki a lelkeszi vizsga letétele után már elfoglalta állását, de önerejéből nem tudta vagy nem tudja beszerezni palástját és Bibliáját. Ennek lehetőségét kívánta biztosítani ezer forintos alapítványának évi 100 forintos kamatából. Ebben a segítő szándékában – amint írta – egyháza és vallása végtelen szeretete vezette, és az a gondolat, hogy vele példát ad jobb anyagi körülmények közt élő hittestvéreinek. Nem fölöslegét, hanem

egy negyedszázad megtakarított és öregségére félretett munkájának gyümölcsét helyezte az Egyház oltárára. Az alapító rendelkezése szerint az alapítvány 1896-ban lépett életbe, s azt a továbbiakban pályázat útján lehetett elnyerni. Az alapítványra (I. Unitárius Közlöny 1899. 213. old.) olyan ifjak jelentkezhetek, akik jó versíró és jó szavaló készséggel is rendelkeztek. A pályázónak bizonyítványán túlmenően be kellett nyújtania az önképzőkori munkásság igazolását is. A pályázatokat a Papnevelő Intézetnek kellett felülvizsgálnia, a pályadíj kiadása felől pedig az E. K. Tanácsnak határoznia. A pályadíjat a nyertes a zsinaton – ünnepélyes keretek között – vehette át. Neve megörökítést nyert az alapítvány emlékkönyvében.

A költészettel Murányi Farkas Sándor már katonaságában foglalkozott, de budapesti éveiben vált költővé. Egyházi körökben a már említett „Dávid Ferenc emlékezete” című versével vált ismertté, de figyelemreméltóak azok a versei is, melyekkel az Egyház többi nagyjáról emlékezett meg, vagy amelyekben a vallásos érzésnek, illetve az unitárius hitelveknek adott hangot. Verseiben emléket állított a kor nagy költőinek (Arany, Petőfi stb.) és a székelységnek is. Költészetének értékelésével az Unitárius Közlönyben (1906 és 1908) találkozhattunk.

Az első értékelés „Költemények” című kötetéhez kapcsolódott. Az itt összegyűjtött és kiadott, 50 esztendő termékét magába foglaló kötet vallásos verseiben Isten iránti hódolatát, hazafias verseiben a hazáért való lángolását öntötte sorokba. Szerelmes verseiben nagyobb a fájdalom, mint a boldogság kifejezése. Verseiből hiányzik a szenvedély, de annál több a mélabú. Sorai egyszerűek és kedvesek. Boros György szerint Murányi költészete türelemre és sze-

rénységre tanít. Arra figyelmeztet, hogy az életet hálaival és köszönettel kell fogadni. Versei a „késő ős virágai”, melyeken átragyogott a szép, őszi napsütés.

Murányi Farkas Sándor első nyomtatásban megjelent verse a K. Pap Miklós kolozsvári nyomdájából kikerült, 16 szakaszból álló „Dávid Ferenc emlékezete” c. pályadíjat nyert óda, mely az unitárius hitalapító mártír halála 300. évfordulója ünnepére készült. Elhangzott Székelykeresztúron az 1879. augusztus 24-én tartott zsinaton. Budapesten 1887-ben látott napvilágot „Kenderesi Gábor szomorú esete vagy az ördög itala” c. verses meséje és ugyancsak Budapesten 1898-ban „A szegény özvegyasszony fiai” c. verses elbeszélése. Ezt követte 1906-ban a Kolozsvári Lepage Lajos nyomdájából kikerült, az unitárius papnövendékek által kiadott, már említett „Költémények” c. verseskötete. A széplaki br. P. Horváth Kálmánnak ajánlott versgyűjtemény a szerző 1856–1906-ig írt 118 versét tartalmazta.

Versei jelentek meg a korabeli egyházi lapokon túl a Vasárnapi Újságban (1857), a Népújságban (1860), a Hölgyfutárban (1861) és a Pesti Újságban. Verseivel fellépett a Dávid Ferenc Egylet összejevetelein és a Főtanácsokon.

Mint a vallási szabadelvűség híve, többször fejezte ki rosszallását az egyházaknak egymás ellen fordított csatározásai miatt.

1907. december 28-án, Budapesten bekövetkezett halála nagy részvétet váltott ki az egyházi körökben. Élete utolsó éveiben vesebetegségben szenvedett s ez idézte elő halálát is. Elhunytát az Unitárius Közlöny (1908. 24. old.) jelentette be, s e lapban Újvári László számolt be temetésének lefolyásáról. A halottas háznál és a Farkasréti temetőben József Miklós esperes búcsúztatta. Özvegye levélben köszönte meg az Egyháznak férje halála fölötti részvétét. Amint írta: „Annyi szeretet nyilatkozott meg a temetésen, hogy ő – aki idegen felekezet tagja – szívvel és lélekkel csüng az igazi szeretet és türelem vallásán”.

Bardóczy Sándor temetőben elhangzott búcsújában azt mondta, hogy Murányi Farkas Sándor „nekünk adta lelke gyöngyeit, hogy tanuljuk meg belőle a szerelemnek szerelmét, merítsünk azokból alkotó elemet: lelkesedést, hitet és eszményt”.

Kelemen Miklós

John Paget János részvétele az 1848–49-es szabadságharcban és forradalomban

Száztíz éve, 1892. április 10-én halt meg Paget János, az angolból magyarrá lett orvos, utazó és szabadságharcos. Jelen tanulmányunkban e páratlanul gazdag élet néhány hónapját idézzük fel, és az unitárius szabadságharcosra emlékezünk.

Paget életrajzírói meg egyeznek abban, hogy az angol–magyar hazafi az 1848–1849-es szabadságharc zászlaja alatt „tollal és karddal” egyaránt szolgált, és ezt igazolja naplója is. A nyomtatásban is megjelent naplórészlet¹ 1849. június 13-tól augusztus 27-ig tartó esemény-beszámoló a „világ csoda utolsó három hónapját a valósággal ostromállapotban élő Kolozsvárból nézve”² mutatja be. A nyomtatásban megjelent töredék annak a hosszabb naplónak lehet része, melyet Paget angliai bujdosása idején szerkesztett és a jelek szerint kiadásra szánt.³ A Bukaresti Akadémiai Könyvtár 1953-ban megvásárolta ezt az értékes kéziratot. A Napló a XIII. fejezettel, a 113-ik lappal, 1848 szeptemberével kezdődik és a XXVII. fejezettel az 517-ik lapnál, a világo-

si fegyverletétellel ér véget, de ehhez tartozik az a számozatlan 38 oldalas függelék is, amely kronologikus sorrendben ismerteti az 1849. január 1–szeptember 27. között történteket. A következőkben fejezet- és címbeosztását ismertetem: XIII. fejez. Az élet Kolozsváron 1848. szept. végétől nov. 10-ig; XIV–XV. fejez. Kolozsvár ostroma; VI. fejez. Visszavonulás Bánfihunyadra; XVII. fejez. Visszavonulás Kolozsvárról; XVIII. fejez. Az erdélyi hadjárat; XIX. fejez. –; XX. fejez. Enyed; XXI. fejez. –; XXII. fejez. A szebeni ütközet; XXIII. fejez. Visszavonulás Debrecenbe; (A számozásban a XXIV. fejezet következik). XXV. fejez. Kolozsvár; XXVI. fejez. Utazás Pestre; XXVII. fejez. Orosz megszállás.

A mindmáig kiadatlan Napló tükrében megállapítható, hogy Paget 1848 októbere és 1849. január 30. között a magyar szabadság „harcosa” volt. Részt vett Kolozsvár védelmében, több alkalommal is őrszolgálatot teljesített, de fegyveres alakulatban nem harcolt. Ennél sokkal jelentősebb azonban

politikai síkon vállalt szerepe, erre a későbbiek során részletesen kitérünk. A következőkben Pagetnek 1848-ban betöltött szerepét ismertetjük a fentebb bemutatott Napló tükrében.

Mit tett Paget 1848 októberéig? Minden bizonnyal a legnagyobb figyelemmel követte az eseményeket, de aranyosgyéresi birtokát nem hagyta el, és családja is vele maradt. Ebből az időből fennmaradt Paget Janosné Wesselényi Polixéna néhány levele, mely rávilágít az 1848-as aranyosgyéresi állapotokra. Május 14-én írja Polixéna Kovács István történésznek: „[...] Képzelve csak minő a bosszúságom, mióta itt vagyok, még egy újságot sem kaptam. Kérem, menjen el maga a postára és beszéljen Bogdánfival, mert csak szörnyűség ebben az időbe nem tudni, mi történik, s azt mind szenvedni egy rongyos postamester hanyagságáért. Bár csak hagyták volna, hogy a deákok jól meghusángolják. Ocsaival is igazítsa el, hogy a Híradót ide küldje nekem, úgy a Vasárnapit és a Természetbarátot is. Ezeket én felejtettem el rendelni.

Itt mi olyan csendben élünk, mintha az özönvíz óta semmi változáson nem ment volna a föld át. Hanem nekünk is valami rongyos őrségünk gyúlt egybe, botokkal gyakorolnak, mert fegyvere senkinek sincs; s egész nap reggeltől estig tokálnak és dobolnak, talán, hogy a veszélyt tőlünk elhárítsák, mint mikor a sáskákat üzték el a határról. Tegnap úgy hallám, hogy Tordán Kemény Farkas egy néhány „oláh” papot, ki Balázsfalvára készült, visszautasított. Ott már 400-ból álló őrség állott egybe, fegyver nem lévén, dsidákat készíttetnek a lakatosokkal. Azokkal bizony fel lehet az „oláhokat” spékelni, de azok szegények ott olyan csendesek, és úgy félnek, s azt sem tudják mitől. Egyik fél, fél a másiktól, minden ember fél, egy közönséges megszeppenésbe estek anélkül, hogy okát tudják, miért. Azt hiszem, nagyobb részint mindenütt úgy van. Írjon újságot. Alázatos szolgálója Pagetné.”⁴

Az elkövetkező események meggyőzték Pagetét is arról, hogy van mitől félni és a nagyobb biztonság kedvéért szeptemberben, miután a magyar csapatok Enyed alá vonultak, a család Kolozsvárra költözött. Paget nem nézhette tétlenül az eseményeket, beállt nemzetörnek. Október végén – huszárbajtársaival együtt – Feketetónál fogadta a Kolozsvár védelmére küldött ágyúkat.

1848. november 17. után, Kolozsvár kapitulációját követően, családjával együtt Debrecenbe menekült, ahonnan december 26-án Wesselényi Ferenc sógorával Bem felszabadító seregéhez csatlakozott. Szeretett városa, Kolozsvár visszafoglalása után Czecz János ezredes parancsnoksága alatt szolgált, a naplója szerint Gyulafehérvárt védtek az „oláh hordák” rajtaütésszerű támadásaitól. Kihasznlva a viszonylagos nyugalmat arra is jutott ideje, hogy hazalátogasson kifosztott és tönkretett aranyosgyéresi birtokára. A pusztulás nyomai láttán – írja Cornelia Bodea – a román parasztek ellen táplált sovén előítélete és dühe még tovább fokozódott. Tordán érte utol Nagyenyed felégetésének szomorú híre, és az olasz önkéntesekből álló csapatuk élén, Perczi Péter százados parancsnoksága alatt a menekültek segítségére siettek. Ezt a „hőstettet” örökítette meg Jó-

kai Mór az Egy az Isten című regényében⁵: „[...] Az enyedi menekültek közül több százan az erdőkön rejtőznek, az éhhalállal és megfagyással küzdve, az én vezérletem alatt kirendeltek Tordáról tizenhárom lovas, két honvéd szakaszt, s néhány aranyosznéki nemzetőrt, kikhez még négy úrlovas csatlakozott, Paget János, báró Wesselényi Ferenc, Szilvási Miklós és gróf Toldy Lajos. Felvinctől Enyedig már minden lépten-nyomon találkoztunk menekülők hulláival az utcán, amiket a hollók, farkasok és kóbor ebek marcangoltak. Előcsapatunk, mely tíz lovasból és húsz honvédből állt, hirtelen egy jól felfegyverzett oláh seregre bukkant, mely éppen Torockó elpusztítására indult. Perczi százados Szilvásival és a tíz lovassal minden tétovázás nélkül középük rohant s szerteszét verte őket.

Ezzel beszállásoltuk magunkat Enyedbe, én az embereimet az erdőkre küldém a menekülőket összeszedni.

Ez éjszakán hétszázat mentettek meg. [...] A megmentettek, kik maguk nem mehetek, hetven szekérré ültetve, korán reggel megindultak Vinc felé. Itt a lesben álló oláhok megrohanták előcsapatunkat. Benn Vincben hadrendben felállított sereget találunk, míg több oldalról vágató lovasok közelítettek felénk. [...] Hála Perczi kapitány rettenthetetlenségének és célirányos intézkedéseinek, hála honvédeink bátorságának, hála Paget János buzdításának, de leginkább a Mindenhatónak, a győzelem részünkre dőlt el.”

A sikeres huszárbravúr után a kegyetlen tél viszontagságaival is meg kellett küzdiön a kis csapat, hogy a „román ellenállás tűzfészke” – Balázsfalva – felé tartó Czecz csapataival újból egyesülhessenek. A hóvihar, s az igen nehéz terepviszonyok miatt csak Szancsal határában érték utol Czecz derékhadát. Az egyesült hadtest január tizenharmadikán bevonult a román csapatok által elhagyott/feladott Balázsfalvára. Bem parancsának megfelelően a Czecz vezette hadtest Vízaknát kellett elfoglalja, hogy elvágja az ellenség esetleges visszavonulási útját, csak hogy a január 21-i szebeni ütközet Bem vereségével végződött. Czecz, új parancsot várva Pagetet Bemhez, a Szelindekre visszavonult csapathoz küldte. A találkozás a lengyel és angol hadfi között a főhadiszállásá átalakított csárdában zajlott, s mondhatni nem valami barátságos légkörben. Bem keményen megdorgálta Czecz csapatainak késése miatt, s egyenesen őket okolta a szebeni vereségért, majd parancsba adta, hogy azonnal induljanak csapataikkal Szelindekre. A Czecz vezette sereg morálja mélyponton volt, teljesen kimerülve egy napos kényszerpihenőt voltak kénytelenek tartani, s csak másnap hajnalban indultak Szelindekre. A bevonulás Paget szerint nem hadseregre, hanem „rendetlen medvék bevonulására” hasonlított. A Czecz–Bem találkozás sem vezetett eredményre, hiábavaló volt, ezért Czecz hadai Nagyselykre vonultak vissza, a lengyel tábornokra hártva Szelindek védelmét. Medgyes felé vezető útjukban találkoztak a Bem segítségére igyekvő honvéd seregekkel, s köztük Petőfi Sándorral, „Magyarország legnépszerűbb és legtehetségesebb fiatal poétájá”-val, jegyezte fel naplójában Paget. Marosvásárhelyen egy napot sógornője, br. Bánffy

Jánosné Wesselényi Josefa házában töltött, majd 1849. január 30-án betegen bevonult Kolozsvárra. Ezután minden gondja arra irányult, hogy Debrecenben maradt családját mihamarabb Angliába menekítse. Az osztrákok bevonulása előtt, február 9-én, Bánfihunyad–Nagyvárad útvonalon elhagyta Erdélyt, s február 13-án Debrecenbe érkezett, és itt is maradt 1849 májusáig. Csak miután családját Angliába küldte, tért vissza Kolozsvárra, s itt is maradt, rövid pesti látogatását leszámítva (jún.14–19.) a világsi fegyverletételig.

Paget diplomáciai közvetítő szerepére utalnak Coloqohounnak és Sandfordnak küldött levelei. Nem csak kardját, de tollát is a magyar haza szolgálatába állította, úgy, ahogyan arra nyílt felszólítást is kapott 1848. október 6-án⁶: „[...] Egy nagy s nemes misszióra szólítom föl önt: Hírünkért s becsületünkért kell küzdenie; de nem a test hanem a lélek fegyvereivel: ha beletekintünk a külföldi, de különösen az angol hírlapokba, elborul lelkünk azon ocsmány rágalmak olvasásán, melyet azokban találunk. Úgyünk el van ferdítve, s azon néhány cikkből, mely Magyarország-ról szól, többnyire tudatlanság, vagy ezzel párosult rossz akarat tűnik ki; a legszentebb cél félremagyarázatik, s a legkiáltóbb bűn mentségre talál. Hányszor a Times vagy Galignani's Messenger-t kezembe vettem, többnyire égő harag fogott el a ferde cikkíró iránt, s mind csak azon gondolkodtam, hogy miként lehetne orvosolni e bajon. [...]

Ragadja fel ön újból azon tollat, mely egykor annyi ügyességgel leplezte föl hazánkat a civilizált világ előtt, s nyissa föl Európa szemét! [...] Mutassa meg, hogy azon nemzet, mely Ázsiából jött ki, hú és igazságos, hogy féltékeny szabadságára, de nem sóvárog más nemzetiségek eltörléséért; tárja fel továbbá egy gaz kamarilla fondorkodásait, s mutassa meg, hogy annyi hálátlan törekvés, annyi önkény dacára sem vehettek ki a törvényes vágásból, hogy a magyar pietásban megtört a fondorkodók cselszövénye, hogy még most is rendületlenül és szilárdul állunk, a törvény és igazság útján. [...]

A felhívás nem maradt eredmény nélkül, Paget minden ismeretségét felhasználta, hogy Anglia közbenjárását kérje a Magyarország és Ausztria közötti megegyezés elősegítéséhez. Sir Robert Coloqhoun, bukaresti angol konzulhoz írott levele Was Sámuel közvetítésével eljutott Sir Stradford Canning konstantinápolyi angol követhoz, hogy végül Palmerston, Henry John Temple külügyminiszter a „tegye hivatalossá” megjegyzésével együtt fiókjába süllyesse.⁷ Hiábavaló volt Paget, Sandford által 1849. aug. 2-án Addington, Henry Unwin külügyi államtitkárhoz továbbított levele is⁸, „a brit kormány csak figyelője volt az osztrák–magyar eseményeknek, még bírálja sem akart lenni, nemhogy részese, főleg „észak kolossza” ellenében nem.”⁹ A cári csapatok kolozsvári bevonulása és a világsi katasztrófa után Paget Angliába menekült, itt politikai és sajtóköri körökben mindent megtett azért, „hogy az angolul beszélő világot megismertesse Magyarországgal.”¹⁰ 1850–51-ben ebből a meg gondolásból fogott hozzá Naplója kiadási előké-

születeihez, ezt igazolja Sandfordnak Pulszky Ferenchez írott 1850. február 21-én kelt levele is. „Paget most egy kötetten dolgozik, ami a közelmúlt eseményeiről fog szólni [...]”¹¹, a kötet töredék maradt, a kiadók nem vállalták, helyette inkább Magyarország és Erdély második kiadását (1851) készítették elő¹². A British Quarterly Review-ban 1851. elején, névtelenül jelentette meg Bem emléke előtt tisztelegő írását.¹³ Gyanítom, hogy a „Leicesterben őrzött 69 lapnyi kézirat” átdolgozott, kiadásra kész változata visszatért Pagettel Erdélybe, s ez került 1953-ban a Bukaresti Akadémiai Könyvtár tulajdonába.

Szűk hároméves angol „emigrációja” után 1852-ben családotól Drezdába költözött, majd két-éves nizzai tartózkodás után az angol kormány közbenjárására hazatérhetett Kolozsvárra és Aranyosgyéresre¹⁴. Utóbbi birtokát kifosztották, lovait ellopták, értékes könyvtárát tönkretették. 1855-től egyházának és birtokának szentelte minden idejét. Százöt évvel ezelőtt bekövetkezett halálakor a magyar haza és a magyar unitárius egyház egyik legbuzgóbb támogatóját veszítette el.

Kovács Sándor
kolozsvári teológiai tanár

Jegyzetek:

1. *A szabadságharc utolsó napjai Erdélyben. Paget János feljegyzései 1849. június 13–augusztus 27.* Közli: dr. Horváth Jenő in. *Hadtörténelmi Közlemények* Bp. 1928. XXIX. k. Ennek angol eredetije jelent meg a *The Slavonic Year Book* 1938-as számában.
2. *Magyarország és Erdély* 344.
3. Cornelia C. Bodea: *Revoluția din 1848–1849 in Transilvania și Ungaria vazută de John Paget.* in: *Studii și materiale de istorie modernă* Vol.II. Ed. Academiei Republicii Populare Romine 1960.
4. Borbély I.: Simén Domokos és kora. *Keresztény Magvető.* 1926. LVIII. 122.
5. VIII. rész. Történet, melynek sosincs vége.
6. *Barátságos felszólítás Paget Jánoshoz.* Ellenőr 1848. okt. 26. Csütörtök
7. Haraszi Éva: *Az angol külpolitika a magyar szabadságharc ellen.* Budapest, 1951. 165.
8. Uo. 245.
9. *Magyarország és Erdély* 343.
10. Jeszenszky Géza: *Az elvesztett Presztizs.* Magyar Szemle Könyvek, 1994. 93.
11. *Magyarország és Erdély* 344.
12. Paget Pulszky Ferencnek írja 1851. január 3-án: „I had already spoken to both Longman and Murry before your note reached me. Longman positievly declines this book and Murray's headman said though. Murry would write to him at Oxford and let me know on Friday morning. I doubt much Murray's taking it, but in any case do not let that interfer with Bentley if he will take it, Kemény's mss are quite at your service.” Bodea 202.
13. *British Quarterly Review*, 1851. nr.XXV.
14. David L. Wykes: *John Paget, M.D., of Transylvania (1808–1892). Transactions of the Unitarian Historical Society for the Years 1979–1982. Vol. XVII. 63.*